

FORUM PATRIOT ACT

Jelke Nijboer van het Instituut Media en Informatie Management heeft voor Forum een stevig pamflet geschreven. Hij zet de lijn die de Patriot Act en zijn opvolger TIA (Total Information Awareness) verbindt met het verlies van vrijheid van meningsuiting en privacy in het digitale domein helder uiteen. Nijboer geeft daarbij ondubbelzinnig aan dat dit alles door recente aanpassingen van onze wetgeving en de druk

BIG BROTHER EN DE UNESCO PUBLIC LIBRARY MANIFESTO 1994

Jelke Nijboer

Het ziet er naar uit dat privacy op internet tot het verleden behoort. 'Big Brother is watching us as soon as we access our computer': thuis, op ons werk en in de bibliotheek. In de meeste gevallen is het slechts een kwestie van automatisch registreren door Microsoft, het bedrijfsnetwerk of de internet provider. Er wordt niets mee gedaan en de gegevens worden op een zeker moment gewist, althans daar ga je in je naïviteit van uit. Wat te denken van de plannen van Google om een gratis e-mailservice met een eeuwigdurende postbus aan te bieden? Privacybeschermers zijn al in de hoogste boom geklommen. Werkgevers en justitie hebben er weer een hulpmiddel bij om burgers te vervolgen. Het belangrijkste aspect van internet is de vrije uitwisseling van informatie tussen mensen, waar zij zich ook ter wereld bevinden. Iedere dag worden miljarden e-mails uitgewisseld, zijn er 50.000 discussiegroepen actief en vinden zo'n 550 miljoen zoekacties op internet plaats. Censuur en controle zijn niet makkelijk te realiseren, maar de overheid krijgt er wel steeds meer grip op. In Amerika werkt de regering-Bush aan het Total Information Awareness Project (TIA). Het maakt onderdeel uit van de Defense Advanced Research Projects Agency's Information Awareness Office. Admiraal John Poindexter (veroordeeld voor de Iran-Contra Affaire onder president Reagan) draagt de verantwoordelijkheid voor het project. Dat project behelst de ontwikkeling van revolutionaire technologie voor 'ultra-large all-source information repositories', die informatie bevat uit diverse bronnen om een gigantische virtuele gecentraliseerde database te creëren.

De VS en de EU onderhandelen nog steeds over de uitwisseling van passagiersgegevens van transatlantische vluchten. Ook uw vluchtgegevens, uw adres, telefoonnummers, geboortedata, creditcardgegevens etcetera bevinden zich binnenkort in dit datawarehouse van ongekennde omvang. De CIA weet straks bijna net zo veel van u als onze belastingdienst. Vroeger konden leden van de CPN de VS niet bezoeken, maar wie weet eindigt uw reisje naar de Big Apple binnenkort ook wel bij gate 11 op Kennedy Airport.

Het risicoprofiel dat uit de computer rolt staat de Amerikanen niet aan en plotseling heeft u een visum nodig om de VS binnen te komen. Dit overkwam onlangs een van mijn favoriete schrijvers: Ian McEwan. Niet iedereen heeft echter machtige vriendinnen (Laura Bush) om het land alsnog binnen te komen, maar zoals McEwan zei: 'I am in the computer as having been denied entry to the United States and that is really bad news. They can put things into that computer, but they never take them out.'

BIG BROTHER AWARD

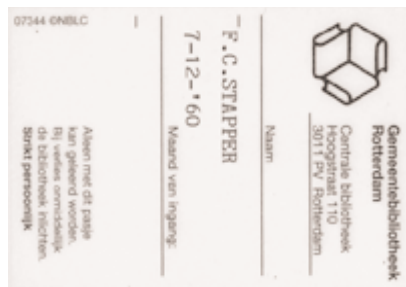
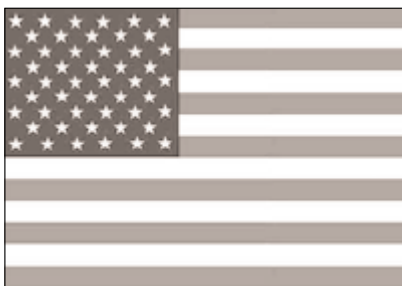
Privacy International (een onafhankelijke NGO die de privacy van burgers bevordert op het gebied van mensenrechten) kende vorig jaar TIA de 2003 US Big Brother Award toe. Ook in Nederland wordt deze prijs toegekend. Minister Donner is inmiddels ook in het bezit van zo'n fraaie prijs. Zonder veel ophef zijn de wijzigingen van het Wetboek van Strafrecht en enige andere wetten in verband met terroristische misdrijven en de wijziging van het Wetboek van Strafvordering en andere wetten in verband met de aanpassing van de bevoegdheden tot het vorderen van gegevens terzake van telecommunicatie door de Tweede Kamer geloodst. De Nederlandse wetgeving gaat overigens veel minder ver dan de Amerikaanse. De overheden roepen wel in koor dat de anti-terroriswetgeving moet balanceren tussen

in het publieke debat op meer maatregelen voor Nederlanders niet (langer) een ver-van-mijn-bed-show is.

Nijboer roept de bibliotheken op een rol in het democratische debat te spelen en de handschoen voor een open samenleving op te pakken. Hij stelt hen het Unesco Public Library Manifesto ter hand als een 'wapen' in de vreedzame zin des woords.

Ik voeg daar graag aan toe dat niets zeggen en niets doen tot een eenzijdig debat leidt. Waar blijven spontane reacties van bibliothecarissen of andere lezers van Informatie Professional (Hans Veen en de andere auteurs aan deze Forum-serie uitgezonderd)? De stilte is bijna oorverdovend.

Marijke Verstappen

bescherming van de burgers en de individuele mensenrechten, echter de dreiging na 11 september is door veel westerse democratieën gebruikt om de vrijheid van meningsuiting met een arsenaal aan maatregelen te beknotten.

In een rapport van Reporters without Borders (www.rsf.org/IMG/pdf/doc-1259.pdf) werd aangetoond dat de vrijheid op het internet door de VS, Groot-Brittannië, Frankrijk, Duitsland, Spanje, Italië, Denemarken, het Europese Parlement en de Raad van Europa is aangetast. Uit een andere studie blijkt dat 11 september veel overheden de kans heeft gegeven om restrictief beleid in te voeren, waar burgers voor die tijd tegen te hoop liepen. Het gesnuffel in allerlei computerbestanden en met name het monitoren van e-mailverkeer, het loggen van webgebruik en andere communicatiedata is schering en inslag. Tegelijkertijd doen overheden geheimzinniger over hun activiteiten, beperken de publieke informatie en frustreren het beleid en/of wetgeving ten aanzien van de Openbaarheid van Bestuur (www.privacyinternational.org/survey/censorship/Silenced.pdf).

NAÏEF NEDERLAND

In Nederland wordt achter de schermen en in het opinie-weekblad *Elsevier* steeds meer druk uitgeoefend om ook voor een meer Amerikaanse werkwijze te kiezen. Leon de

Winter, waardig opvolger van Pim Fortuyn als *Elsevier*-columnist, heeft het zelfs over Europese zelfmoord en een bedroevend gebrek aan werkelijkheidszin. De AIVD is de enige overheidsdienst die in tijden van bezuinigingen mag uitbreiden. Toch staat deze dienst huiverig ten opzichte van de enorme informatiestromen die op ze af komt. Staat de inbreuk op de privacy wel in verhouding tot het staatsbelang dat met dit gesnuffel in computerdata gepaard zal gaan? Individuen en politieke of criminele groepen die echt de bedoeling hebben om de maatschappij te beschadigen, zullen technologie vergaren die de observatiesoftware en andere ICT-obstakels omzeilen. Waarom dan toch zo'n moeite doen om de wetgeving aan te passen? Een belangrijke reden is ongetwijfeld de burgers een vals gevoel van bescherming te geven tegen het kwaad. Echter, een democratische maatschappij moet niet het terrorisme bestrijden op een manier die de democratie om zeep helpt.

In de VS werken ultra-conservatieven en liberalen samen om een minder vergaande versie van de Patriot Act te realiseren. In Nederland zie je Femke Halsema en Joost Eerdman, die achter iedere boom een islamitische terrorist vermoedt, nog niet samen optrekken in de strijd voor handhaving van fundamentele burgerrechten. Jammer! De bewustwording bij de Nederlanders is op dit gebied nogal laag. Ons vertrouwen in de overheid is de laatste jaren dan wel sterk gedaald, maar we hebben nog steeds een bijna naïef vertrouwen in de overheid in het handhaven van fundamentele burgerrechten.

MANIFEST

Nederlandse bibliothecarissen vormen hierop geen uitzondering. Amerikaanse bibliothecarissen zijn wat dit betreft minder naïef (door ervaring wijs geworden?). Op de ALA-conferentie in Toronto in 2003 stond de Patriot Act prominent op de agenda. (Beroeps-)activisten als Naomi Klein, Gloria Steinem en Ralph Nader waren belangrijke gastsprekers die de bibliothecarissen aanmoedigden om samen met lobbygroepen als de Electronic Frontier Foundation de beknopping van de vrijheid van meningsuiting door de anti-terroriswetgeving aan te pakken. De Nederlandse beroepsorganisaties kunnen een voorbeeld nemen aan hun Amerikaanse vakgenoten. In de strijd voor het beschermen van de vrijheid van meningsuiting zouden we de UNESCO Public Library

[Lees verder op p. 33](#)

In zijn artikel 'Search and Retrieval in The European Library' beschrijft Theo van Veen (Informatie Professional nr. 3, 2004) een nieuwe geïntegreerde toegang tot gedistribueerde collecties die is ontwikkeld in het TEL-project. Hierbij wordt gebruikgemaakt van de veelal onderbenutte capaciteit van de pc van

SEARCH EN RETRIEVAL VIA URL'S

Michel Wesseling

Aan het einde van het door Van Veen beschreven project is mij door de stuurgroep TEL gevraagd een evaluatie te schrijven over de 'portal in browser'-oplossing die de projectgroep wilde selecteren voor het verder operationaliseren van de TEL-diensten en die onderwerp was van het artikel van Theo van Veen. Mijn reactie op het artikel is in lijn met de evaluatie die ik voor TEL verzorgde.

De eerste kennismaking met de oplossing leidde bij mij tot een zekere scepsis: was dit niet weer eens zo'n stukje software dat op het eerste gezicht prachtig lijkt, maar dat bij verdere uitwerking niet meer onderhoudbaar zou blijken? Nadere kennismaking leidde ertoe dat mijn scepsis omsloeg in enthousiasme, maar ook dat mij duidelijk werd dat de voorgestelde oplossing wel toepasbaar zal kunnen zijn voor de TEL-diensten, maar zeker de vergelijking met een 'echte' portal niet kan doorstaan.

HAAKS

In het kort zou je een portal als volgt kunnen omschrijven: software bedoeld om met een uniforme interface verschillende diensten toegankelijk te maken. Met 'verschillende diensten' wordt bedoeld dat deze diensten onder meer (helaas) niet dezelfde transportprotocollen hanteren, verschillende (bibliografische) formaten ondersteunen en mogelijk elk verschillende tekensets gebruiken. De portal zorgt ervoor dat de gebruiker zich om deze verschillen geen zorgen hoeft te maken en zowel de zoekactie als de resultaten op eenduidige wijze krijgt aangeboden.

De 'portal in browser'-oplossing van het TEL-project blijkt dus geen portal te zijn die voldoet aan de hierboven omschreven definitie. Gedurende het TEL-project is veel aandacht besteed aan het op één lijn krijgen van de partners en werd het nog in ontwikkeling zijnde SRU-protocol als het enig ondersteunde gekozen. Zoals Theo van Veen in zijn artikel aangeeft worden diensten die (nog) niet aan het SRU-protocol voldoen, bediend met een SRU-Z39.50 gateway. Je zou dus kunnen stellen dat op het moment dat werkelijke portal-functionaliteit gewenst of noodzakelijk is, de 'portal in browser'-oplossing wordt ingeruild voor de traditionele serveraanpak.

Ik twijfel dus aan de opmerking van Van Veen in zijn inlei-

ding waarin hij stelt: 'Het resultaat is een TEL-portal die breder toepasbaar is, ook buiten de European Library.' Je zou zelfs kunnen stellen dat de TEL-portal juist haaks staat op de commerciële portals. Immers, binnen het TEL-project kon optimaal worden gestreefd naar samenwerking en uniformiteit, terwijl de opdracht aan commerciële portals nu juist is om eenheid in de bonte diversiteit te brengen.

GEMISTE KANS

Ik deel de kritische opmerkingen van Thomas Place, maar wil daar een tweetal kanttekeningen bij maken. Allereerst hebben de architecten van de 'portal in browser'-oplossing bewezen de door Place geschetste problemen te onderkennen. Zij zullen diensten die niet eenduidig in de browser kunnen draaien, conform de door Van Veen beschreven oplossing voor niet SRU-compatibele diensten, op een centrale server kunnen aanbieden en zodoende een hybride oplossing creëren.

Ten tweede vind ik het heel belangrijk dat TEL met deze oplossing kritisch heeft gekeken naar de ondertussen bijna traditionele portals, die alle gebruikmaken van servercapaciteit en de mogelijkheden van de pc volkomen onbenut laten. Bij de 'portal in browser'-aanpak wordt juist de kracht van de desktop ten volle benut. Hierdoor worden schaalbaarheid, performance en persoonlijke aanpassingen belangrijke sterke punten.

Deze aanpak zou ook wel eens interessant kunnen zijn voor de al dan niet commerciële leveranciers van portalmanagementsoftware en ik zou tenminste de leveranciers van in Nederland gangbare portals (zoals iPort en MetaLib) willen aanraden de TEL-resultaten eens nader te bekijken. Ook lijkt het me anderzijds niet onverstandig als de TEL-service de verdere ontwikkeling van de portal in samenwerking met een partner doet.

Tenslotte wil ik een opmerking maken over de uiteindelijk door TEL gekozen oplossing. Ik heb me namelijk over een ander aspect van de oplossing nogal verbaasd: de portaloplossingen die bibliotheken aanbieden zijn noodgedwongen enigszins armoedig. Dit wordt veroorzaakt doordat het niet mogelijk is om alle databanken die afgezocht moeten worden volledig te indexeren. De diensten moeten daarom parallel worden afgezocht, resultaten moeten online met elkaar geïntegreerd worden en eventueel ontdebeld et cetera. De wachttijden bij iedere portaloplossing staan in schril contrast met de snelheid waarmee diensten als Google en Yahoo de resultaten op het scherm toveren. Zij

de gebruiker. Het is daarmee een goedkoop alternatief voor de portals die veel leveranciers van bibliotheeksystemen aanbieden. Ook voor de noodzakelijke personalisatie biedt de nieuwe benadering interessante mogelijkheden (My Portal). In *Informatie Professional* nr. 4, 2004 reageerde Thomas Place

op dit artikel, met iPort, de bij de Universiteit van Tilburg gebruikte portaloplossing, als referentiekader. Op verzoek van de redactie reageert nu ook Michel Wesseling op het artikel van Van Veen. In een nawoord voorziet Van Veen de reacties van commentaar.

kunnen deze snelheid bereiken omdat alle gegevens volledig geïndexeerd en in beheer van Yahoo en Google zijn. Mijns inziens zou het TEL-project een veel betere service aan de gebruikers kunnen aanbieden als men de energie zou hebben gestoken in het volledig indexeren van de participerende diensten. Wat mij betreft een gemiste kans.

Michel Wesseling opereert als freelance consultant en voert op dit moment opdrachten uit voor de UBVU, UB Utrecht en het ISSN-International Center in Parijs.

REACTIE OP PLACE EN WESSELING

Theo van Veen

De reacties van Thomas Place en Michel Wesseling op het door mij beschreven concept van de 'portal in browser'-oplossing geven mij aanleiding nog enige nadere toelichting te geven. De gedachte achter de 'portal in browser'-oplossing is dat men geen centrale commerciële portal nodig heeft om toch alle functionaliteit van een centrale portal te kunnen bieden. Thomas Place geeft een aantal functies aan die momenteel in iPort zitten, waarvan hij de indruk wekt dat deze gebonden zijn aan een centrale portal. De meeste functies zijn echter niet principieel gebonden aan een centrale portal en bij de TEL-portal heeft de gebruiker zelfs volledige controle over de functionaliteit. In bijgaand overzicht is dat geïllustreerd aan de hand van bestanden die niet via SRU toegankelijk hoeven zijn en aan de hand van code en gebruikers-specifieke instellingen die van een derde partij afkomstig kunnen zijn.

De TEL-portal heeft niet het monolithische karakter van een centrale portal en daarom kunnen ook functies toegevoegd worden die door andere partijen geboden worden. Services, metadata en stylesheets kunnen overal vandaan komen, maar de integratie gebeurt op het werkstation van de gebruiker. Het delen van een elektronische boekenplank hoeft bijvoorbeeld niet dezelfde locatie als de portal te gebeuren. Ook het bieden van persoonsgebonden diensten afkomstig van andere sites is veel eenvoudiger bij de 'portal in browser'.

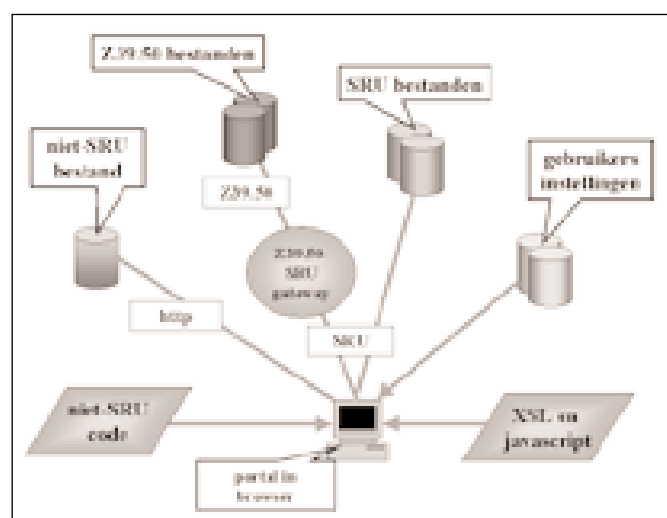
Met de TEL-portal kunnen gebruikers zich identificeren bij een door de gebruiker gekozen aanbieder en daar persoonsgebonden instellingen vandaan halen zonder dat de portal of de aanbieder van de portal daarvan weet hoeft te

hebben. De gebruiker kan zijn eigen 'OpenURL resolver' kiezen. Hij heeft controle over de recordformaten en kan elk willekeurig downloadformaat kiezen dat hem door andere partijen ter beschikking gesteld wordt. Eigenlijk zijn er nauwelijks functies te bedenken die niet mogelijk zijn via de TEL-portal. Uiteraard heeft men wel centrale systemen nodig voor diverse diensten maar de gebruiker kan deze zelf kiezen.

NAAR EIGEN WENS

Er wordt ook gesteld dat de portal-in-browser niet om kan gaan met de verschillen in bibliografische formaten en protocollen, zoals een centrale portal dat kan. Voorzover het gaat om protocollen die op http gebaseerd zijn, zijn die mogelijkheden eenvoudig te realiseren in een portal-in-browser en ook hier geldt weer dat, als een derde partij een interface naar een nieuwe database beschikbaar stelt, deze ook voor andere gebruikers van de 'portal in browser' bruikbaar is. Bij andere protocollen dan http moeten passende oplossingen aan de 'portal in browser' worden toegevoegd. Voor Z39.50 is gekozen voor een centrale gateway, maar Java-oplossingen die lokaal draaien zijn evenzeer mogelijk. Kortom, ook hier geldt dat de 'portal in browser' naar eigen wens geschikt gemaakt kan worden voor de meeste databases zonder afhankelijk te zijn van de aanbieder van de portal.

[Lees verder op p. 33](#)

Manifesto van 1994 als uitgangspunt kunnen nemen: 'Freedom, prosperity and the development of society and of individuals are fundamental values. They will only be attained through the ability of well informed citizens to exercise their democratic rights and to play an active role in society. Constructive participation and the development of democracy depend on satisfactory education as well as on free and unlimited access to knowledge, thought, culture and information'.

Het idee alleen al dat internetgebruikers thuis, op school en in de bibliotheek met (gelegenheids)wetgeving gecontroleerd (kunnen) worden, heeft een negatieve invloed op de vrije meningsuiting. Voor je het weet zullen veel mensen alleen politiek correcte meningen naar voren brengen. Onze democratie is dan in grote problemen. Laat bibliotheken niet meewerken aan het reguleren van de vrijheid van meningsuiting op het internet. Het beperken en controleren van het internetgebruik, digitale paspoorten en andere vormen van censuur zijn ongewenst. De bibliotheek moet voorop lopen in het verdedigen van vrije en onbewaakte toegang tot het internet. Onze Amerikaanse vakbroeders en -zusters kunnen daarbij als voorbeeld dienen. Het manifest van de UNESCO is een goede leidraad om te voorkomen dat George Orwell's 1984 alsnog realiteit wordt in onze informatiesamenleving.

Jelke Nijboer is teamleider Instituut voor Media en Informatie Management

ADVERTENTIE

Zoals Michel Wesseling al aangaf proberen veel commerciële portals zo veel mogelijk de verschillende interfaces naar verschillende services uniform te presenteren. De TEL-portal anticipeert op het feit dat data-aanbieders gebruik maken van de SRU-standaard om pure data aan te bieden en de presentatie aan anderen over te laten. Dit geldt vooral wanneer portalleveranciers de mooie schermen van data-aanbieders toch weer converteren naar eigen schermen. Mijn verwachting is dan ook dat de ingewikkelde 'screen steeling'-technieken, zoals die worden toegepast om dit te realiseren, gauw tot het verleden zullen behoren en plaats maken voor standaardisatie.

Ik ben het eens met Michel Wesseling waar het gaat over de voordelen van het volledig indexeren van de participerende diensten. In TEL is bewust gekozen voor een hybride oplossing van centraal indexeren en gedistribueerd zoeken. Er is dus geenszins sprake van een gemiste kans, maar in TEL kan per situatie voor de beste oplossing gekozen worden. Meestal is dat centraal indexeren, maar dat is niet altijd wenselijk of mogelijk. Per situatie kan TEL zijn kansen opnieuw optimaal benutten.

Theo van Veen is projectleider afdeling Research & Development, Innovatieve Projecten van de Koninklijke Bibliotheek. In het TEL-project was hij leider van het metadata werkpakket en nam deel in het werkpakket rond de ontwikkeling van SRU-portal.